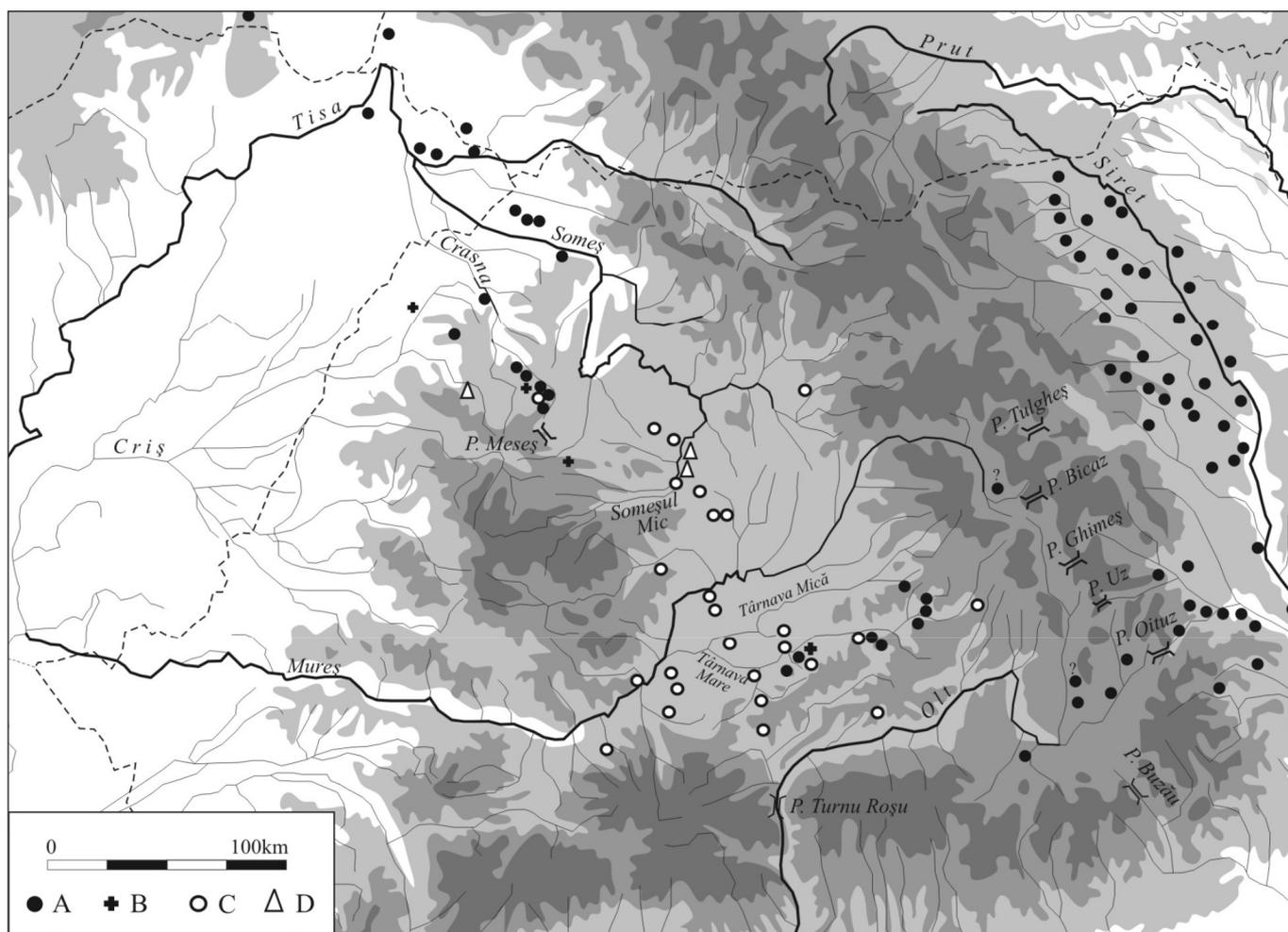

VÉGRE, SZLÁVOK!

A szlávok megjelenése a Keleti Kárpátokban

DR. BOTÁR ISTVÁN PhD*

A korai szlávokat ábrázoló térképeken az Olt forrásvidékén, a Keleti Kárpátokban található Csíki-medence (Hargita megye, Románia) nem szerepel (1. kép). Ennek alapvető oka nem a terület sajátos történetével, környezeti viszonyaival függ össze, miként azt gyakran gondolják, hanem sokkal inkább a régészeti kutatók hiányosságaival magyarázható.

1. kép: Korai szláv lelőhelyek Erdélyben és a Szeret völgyében (STANCIU 2015: 145, fig. 25.)

Erre utalnak a 3–4. századot és az Árpád-kort (11–13. század) érintő legutóbbi kutatások is. A közelmúltig ugyanis e korszakok lelőhelyei is hiányoztak Csíkból, de az utóbbi évtizedben számos, ezekre a századokra keltezhető lelőhelyet sikerült azonosítani és megkutatni. Ma már biztosan állítható, hogy a 3. században a Marosszentanna–Csernyahov kultúra népességének erőteljes betelepülése zajlott az Olt völgyébe, amelyet a 4. század végén aztán ugyanennek a népességnek a váratlan és teljes elvándorlása követett. Később, a 11–12. században egy újabb betelepülési hullámot lehetett megragadni, amely gyakorlatilag a mai településhálózat és egyházszerkezet alapját képezi (BOTÁR 2011; 2013).

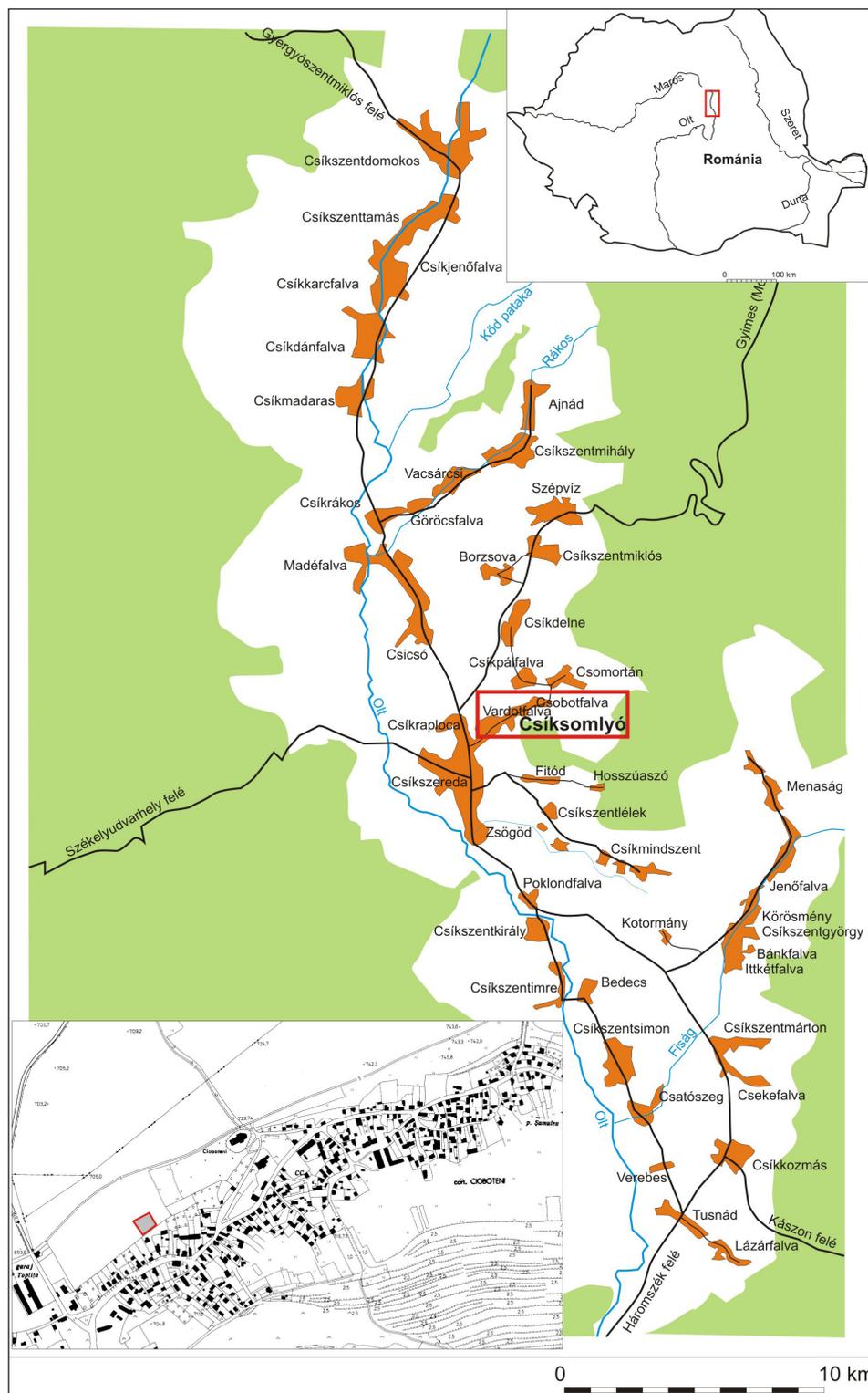
* botaristvan@yahoo.com, Csíki Székely Múzeum

dr. Botár István PhD • *Végre, szlávok! A szlávok megjelenése a Keleti Kárpátokban*

E két jelentős történeti folyamat közötti időszak, azaz az 5–10. század régészeti leletanyaga a közelmúltig ismeretlen maradt (STANCIU 2013; 2015). A szláv korszak leleteinek itteni hiánya annál is inkább zavaró volt, mert a Csíki-medencétől délre és nyugatra elterülő régióból már az 1970-es évek óta kerültek elő e korszakhoz köthető régészeti nyomok (SZÉKELY 1970). A címben szereplő felkiáltást tehát nem valamiféle pánszláv érzelm indokolta, hanem az a megkönnyebbülés, hogy végre tisztábban láthatunk ebben a régóta húzódo tudományos kérdésben. Ismerve a „szláv” népesség és etnikum időrendjét és helyességét érintő vitákat, e helyen nem kívánunk a szláv etnogenezis vagy a történeti identitás-sok kérdésében állást foglalni (CURTA 2001; PALIGA–TEODOR 2009), és a „szláv” megnevezést a szakirodalomban általánosan elterjedt értelemben használva ismertetjük az új, korszakunkat és vidékünket érintő adatokat.

A csíkszeredai Fodor-kertben 2011 és 2017 között végzett megelőző feltárások során több egyéb objektum mellett hat olyan földbe mélyített épület nyomát is feltártuk, amelyeket korai szlávként határozhatunk

meg¹ (2–3. kép). Mindegyik épület gödrét többé-kevésbé földbe mélyítették, noha a korabeli járósínt (és így a gödrök valós mélysége) az intenzív mezőgazdasági művelés és a visszakövethetetlen geomorfológiai folyamatok miatt nem volt megállapítható. Mindegyik házat délnyugat–északkelet irányba tájolták, és többségükben kőből rakott kőkemence állt a keleti sarokban (ld. az alaprajzokat). A gödorméretek többnyire hasonlóak voltak, négy esetben $3,5 \times 3,5$ méter, de két esetben a mérhető oldalak elérték a 4, illetve a 4,7 métert (4–6. kép).

2. kép: A lelőhely elhelyezkedése

¹ Az objektumokról a későbbiekben részletesebb román nyelvű tanulmányban fogunk beszámolni.

3. kép: Az ásatás összesítő térképe (2011, 2017), a „szláv” objektumok piros körrel jelölve

A feltárt cölöplyukak alapján a házak felépítménye meglepően változatos. Az oszlopok száma olykor 2×2 (néha a gödör belsejében, máskor abból kilógva), máskor 3×3 -as elrendezésben kerültek elő, de volt cölöplyuk nélküli megoldás is, ahol a sarkok szabálytalansága inkább talpfákra utalt. Két esetben egyértelműen megfigyelhettük, hogy a ház gödrét belülről deszkabélés borította (szenült „egyenes” deszkák nyomai), egy harmadik esetben pedig a gödör szélén, lent körbefutó kis, de jól követhető árok jelezte egy belső szerkezet/bélés egykori létét (7. kép).

A régészeti leletanyag meglehetősen szegényes, többnyire egyforma edénytöredékekből áll: kizárólag kézzel készített, tagolatlan peremű fazekakból, illetve szintén kézzel készített, különböző méretű lapos, kerek süttőtálakból (8–11. kép). A korongolt edények és a díszítés teljes hiánya miatt a „korai szláv” besorolás kézenfekvőnek tűnik, noha ennek a meghatározásnak a helyi időrendje egyelőre nyitott. A legutóbbi összefoglalás szerint az Olt felső völgyében valamikor a 6. század második vagy akár a 7. század első felében rendezkedtek be a szlávok (STANCIU 2015: 102–128). A Csíki-medence a moldvai korai szláv lelőhelyek irányából könnyen

dr. Botár István PhD • *Vége, szlávok! A szlávok megjelenése a Keleti Kárpátokban*

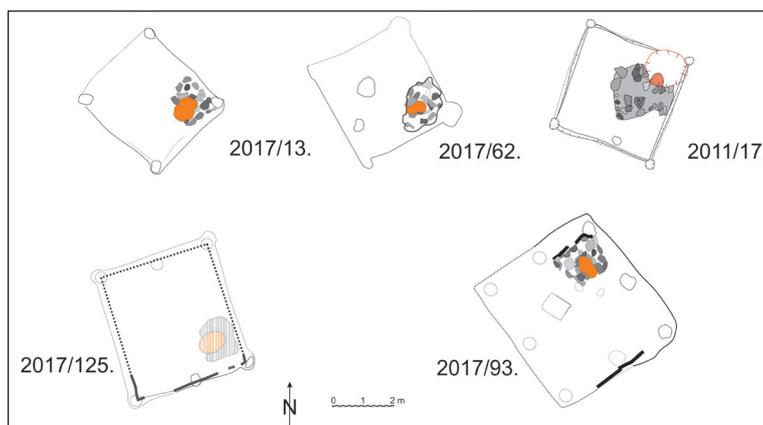
megközelíthető, éppen ezért felmerült annak a lehetősége, hogy csiki leleteink a Kárpát-medence belsejének talán a legkorábbi szláv jelenlétéhez kapcsolhatók. E feltevés ellenőrzésére több objektumból gyűjtött csont- és szénmintán végeztünk C14-es kelteztést.² Az eredmények meglepőek. Két lakóházat ugyan a szokványos, 6–7. század fordulója körüli időszakra kelteztek (cal AD/2σ) 2011/32: 542–625, 2017/13: 575–650, de két további épület esetében jóval korábbi datálás született (cal AD/2σ) 2017/93: 418–540, 2011/17–19: 428–591. Ez azt jelenti, hogy a Csíkszereda határában feltárt szláv település alapítása a 6. század közepén vagy második felében megtörtént.

Az első (érthető) reakció a kételkedés: valóban helyesek és elfogadhatók a C14-es kelteztések? Valóban újragondolhatjuk egy ilyen súlyú történelmi folyamat időrendjét csupán két eredményre alapozva? Szerencsénkre néhány kontrollméréssel is rendelkezünk ennek eldöntéséhez. A szláv objektumok mellett Marosszentanna–Csernyahov gödrökből is küldtünk mintákat kelteztésre, és az eredmények mindegyike a Kr. u. 240–390 közötti időszakra esik.³ Éppen ezért a szerző hitelesnek fogadja el a C14-es kelteztési eredményeket.

E ponton a végső (?) magyarázat a következő lehet: a legkorábbi „szláv” közösségek már az 5. század második felében megjelenhettek a Csíki-medencében, és egyben a Kárpát-medence keleti felén. A korai kelteztés mellett három további következtetés vonható le: a település kezdetleges edénművészete (a korongozás és a díszítés teljes hiánya) azt sejteti, hogy ez a népesség korábban nem érintkezett, vagy (még?) csak rövid ideig más közösségekkel. Amennyiben ez igaz, akkor a települési hullám legvalószínűbb kibocsátó régiója Moldova, melyet értelemszerűen ennél az időszagnál korábban népesítettek be a szlávok. Harmadrészt: a rendelkezésre álló adatok alapján úgy tűnik, hogy ez a szláv település a 7. század közepén már meg is szűnhetett...

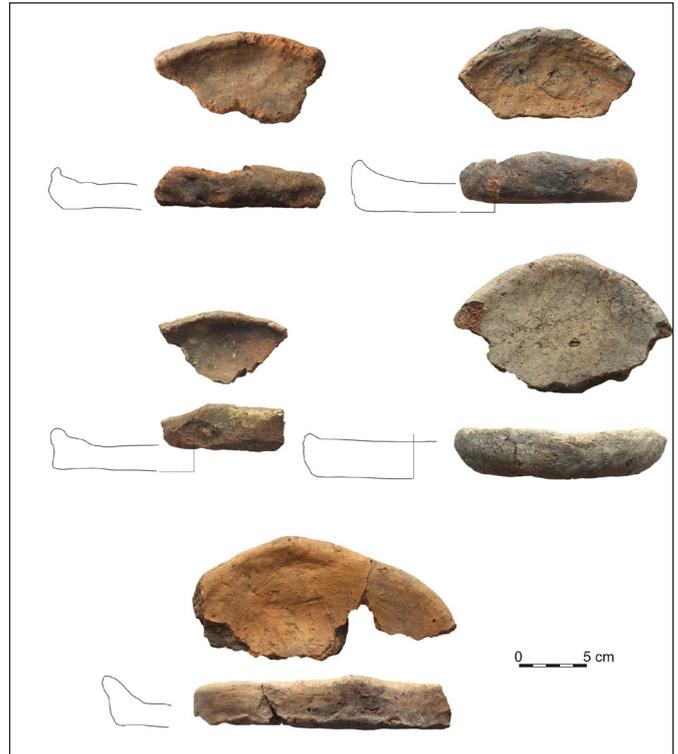
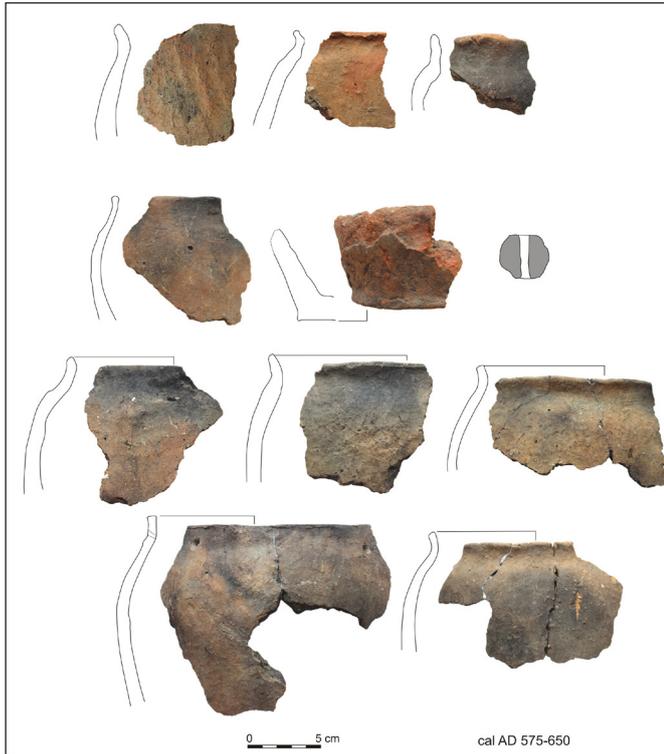
4–6. képek 2011-ben és 2017-ben feltárt „szláv” házak

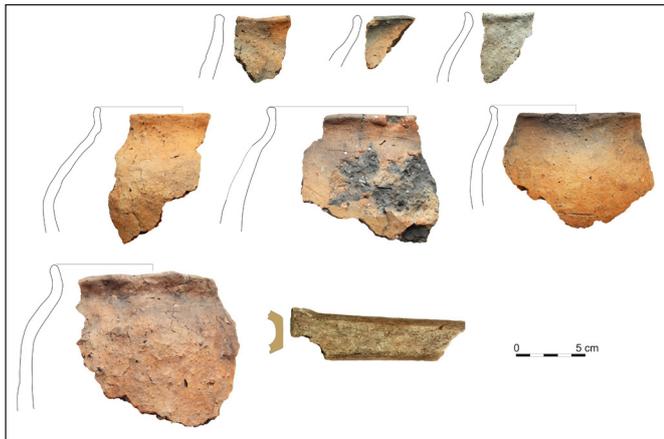
7. kép: A feltárt házak alaprajzai

² E helyen is megköszönjük Hargita Megye Tanácsának az elemzésekhez nyújtott támogatását. A méréseket a debreceni Isotoptech Zrt. laboratóriumában Molnár Mihály végezte, segítségét köszönjük.

³ A 3–4. századi település leletanyagáról a közeljövőben várható közlés.

8-9. képek: A 13/2017. számú ház kerámianyaga

10-11. képek: A 93/2017. számú ház kerámianyaga

BIBLIOGRÁFIA

BOTÁR ISTVÁN 2011

A Marosszentanna–Csernyahov kultúra régészeti emlékei a Csíki-medencében I. In: *Erdély és kapcsolatai a kora népvándorlás korában*. Molnár István Múzeum kiadványai 3. Székelykeresztúr, 15–38.

BOTÁR ISTVÁN 2013

A Csíki-medence középkori településtörténete. PhD disszertáció, ELTE, Budapest.

CURTA, FLORIN 2001

The Making of the Slavs: History and Archaeology of the Lower Danube Region, c. 500–700 A.D. Cambridge Studies in Medieval Life and Thought, Fourth Ser. 52. Cambridge, New York.

dr. Botár István PhD • *Végre, szlávok! A szlávok megjelenése a Keleti Kárpátokban*

PALIGA, S. – TEODOR, E. S. 2009

Lingvistica și arheologia slavilor timpurii. O altă vedere de la Dunărea de Jos. Târgoviște.

STANCIU, IOAN 2013

The problem of the earliest Slavs in Intra-Carpathian Romania (Transylvania and the North-West vicinity).

Slovenská archaeológia LXI/2, 323–370.

STANCIU, IOAN 2015

Cei mai vechi slavi în spațiul intracarpatic al României. O scurtă examinare și contribuții la dosarul arheologic al problemei. *Marmatia* 12, 97–162.

SZÉKELY ZOLTÁN 1970

Die frühesten slawischen Siedlungen in Siebenbürgen. *Slavia Antiqua* 17, 125–136.